

УДК:
321.7

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=21
Бр. 3 / 2009.
стр. 1-16.

Драган Ж. Марковић*
Институт за политичке студије, Београд

ПЕРСПЕКТИВЕ ПРЕВАЗИЛАЖЕЊА ПАРТОКРАТИЈЕ И РАЗВОЈА НЕПОСРЕДНЕ ДЕМОКРАТИЈЕ**

Сажетак

Циљ рада је да укаже на основне претпоставке и могуће путеве превазилажења партократије и развоја непосредне демократије као главног предуслова напретка друштва.

У анализи је коришћен теоријски темељито заснован и проверен научни метод.

Закључује се да су за превазилажење партократије и развој непосредне демократије од пресудне важности демократизација својинских односа, децентрализација власти и управљања, демонополизација политике и развијање слободне иницијативе грађана и локалне самоуправе као основе система непосредне демократије као и демократизација међународне заједнице.

Наглашава се да се партократија може превладати управо развојем непосредне демократије, а неизоставни услов за то је укидање политичког монополизма општом политизацијом друштва, која подразумева потпуно слободно политичко организовање и деловања грађана.

---

* Виши научни сарадник у ИПС, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта "Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији (149057 Д), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошког развоја Републике Србије.

Кључне речи: демократизација; политичке институције партократија; непосредна демократија

1.

За превазилажење партократије и развој непосредне демократије од пресудне су важности следеће претпоставке: демократизација својинских односа, децентрализација власти и управљања, монополизација политике и развијање слободне иницијативе грађана и локалне самоуправе као основе система непосредне демократије, и демократизација међународне заједнице.

Демократизација својинских односа је неизоставни услов демократизације друштва и политичких институција. Без демократизације својинских односа не може бити ни истинске демократизације државних и националних заједница која једина може уздрмати темеље глобалистичког поретка. Суштинска демократизација својинских односа подразумева да сваки запослени зарађује према свом доприносу новоствореној вредности, да самостално управља својом пословном јединицом, али и да сразмерно свом доприносу равноправно партиципира у располагању целокупном заједничком имовином и управљању целом корпорацијом. На таквој економској основи и политичка власт ће се демократизовати и претварати у непосредну власт самог народа.

Најбржи пут демократизације својинских односа свакако представља прелазак производних средстава у руке самих произвођача, кроз радничко деоничарство или кроз удруживање на принципима заједничког остваривања дохотка. Стварну трансформацију државног власништва у заједничко власништво свих чланова друштвене заједнице у почетку би могло представљати дозначавање акција, деоница или задружних удела запосленим и пензионисаним лицима сразмерно доприносу који су у току минулог радног века дали стварању државног капитала. У одсуству правих мерила, за основу би се могле узети разлике у висини личних примања као претпостављени израз индивидуалних разлика у квантуму уложеног рада.

Због немогућности да се егзактно утврде стварни доприноси сваког учесника у стварању државног капитала и настојања бирократије да незаслужено приграби највећи део деоница, поузданији пут за демократизацију својинских односа представља постепено преузимање државних средстава од стране удружених радника на

принципима заједничког остваривања дохотка. То, међутим, подразумева политичку доминацију непосредних произвођача над бирократијом, која се може остварити једино друштвеном акцијом организованог демократског покрета.

Заједничко остваривање дохотка подразумева присвајање и на основу живог рада, а не само на основу уложених средстава као у акционарству. То је веома значајно не само зато што су за већу производњу мотивисани и радници који не поседују акције, већ и због тога што је мотивација јача кад се присвајање врши и на основу живог и на основу опредмећеног рада. Зато је сасвим објективна тенденција да се радничко акционарство трансформише у заједничко остваривање дохотка.

Да би се средства друштвене репродукције репродуковала као заједничко власништво, неопходно је увести одговарајућу расподелу новостворене вредности према укупним улагањима живог и минулог рада у њено стварање. Расподела према радном доприносу онемогућава експлоатацију, јер сваки појединац и свака организација или заједница легитимно присвајају и самостално располажу оним делом заједничког производа који одговара њиховом радном доприносу, али истовремено сви заједнички располажу сваким појединим делом друштвеног производа уколико заједнички одређују опште услове својинског располагања.

Демократизација својинских односа се пред цео свет, а нарочито пред Србију, поставља као императив. У циљу превазилажења економске заосталости и укључивања у светске економске токове, Србија би морала прихватити одговарајућу организацију производње засновану на производним програмима којима се мора прилагођавати и организација предузећа. Неопходно је да се непосредни произвођачи самостално економски повезују у мање или веће асоцијације и да друштвеном репродукцијом демократски управљају. Под утицајем нових технологија, до демократске организације производних односа најпре долази у великим акционарским корпорацијама која се огледа у ширењу управљања са професионалних управљача на све запослене. „Јапански радници су, окупљени у мале, децентрализоване радне групе, сами одлучивали о начину рада и те су одлуке за руководиоце биле светиња... Јапанске твртке карактеризира доживотно запошљавање, заједничко одлучивање и колективна одговорност.“⁽¹⁾

1) Naisbitt, John, *Мегатрендови*, Глобус, Заргеб, 1985, стр. 199. и 211.

Економском интеграцијом националних капитала у светски капитал национално власништво се трансформише у општечовечанско власништво, које је на располагање целе светске заједнице. Уколико људско знање, које се већ самим јавним саопштавањем свима ставља на располагање, буде постајало главним производним средством, присвајање материјалних средстава све више ће губити на значају. Што се објективизирано знање компјутеризацијом више уноси у непосредни процес производње, оно све више престаје бити средством присвајања и претвара се у свима доступно општедруштвено добро. Према запажању Wrighta Mills-а „данас је занимање, прије него власништво, извор дохотка већине оних који имају неки директан приход, а могућности продавања својих услуга на тржишту рада, прије него уносна купопродаја власништва и онога што се производи на њему, одређују сада изгледе на успјех у животу већег дијела средње класе“.²⁾

Знање, као главни привредни ресурс, се не може присвајати и отуђивати. А „у организацији заснованој на знању сви припадници морају бити у стању да управљају властитим радом, да га контролишу. Захтева се, другим речима, да сви припадници поступају као одговорни доносиоци одлука“, те да „сваки члан мора да види себе као „директора““.³⁾ Зато већ „почињемо напуштати хијерархије“, засноване на монополизираном власништву, „које су добро функционирале у централизованом индустријској ери“ и „замијењујемо их новим обрасцем организирања и комуницирања – мрежама“.⁴⁾

Подруштвљавање управљања индустријским капиталом не одвија се само у кругу његових власника, већ захвата и невласнике, нарочито менаџере. „Људи који данас управљају крупним корпорацијама нису уједно власници значајног дела њихових акција...“, па „...иако је у нормалним приликама њихов удио у власништву незнатан, они држе чврсто у својим рукама власт над подuzeћем“.⁵⁾

Развојем индустријске технологије „...створена је ситуација у којој предузетник више не постоји као индивидуална особа ни у једном зрелом индустријском подuzeћу...“, већ је „...управа фирме преузела од подузетника моћ управљања подuzeћем“.⁶⁾ Савремена

2) Mills, W.C., *Бијели овратник*, Напријед, Загреб, 1979, стр. 79.

3) Drucker, Peter F., *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч -Привредни преглед, Београд, 1995, стр. 110 и 111.

4) Naisbitt, John, *Мегатрендови*, исто, стр. 257.

5) Galbraith, J. H., *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970, стр. 15. и 60.

6) Исто, стр. 74. и 80.

индустријска производња заснована на подруштвљавању својине и управљања неизбежно води у истинску демократизацију друштва. У побољшавању својинског статуса произвођача и стварној демократизацији својинских односа, која представља кључни чинилац економске ефикасности, Србија би чак морала предњачити да би пребродила заостајање за развијеним земљама.

Насупрот томе, кључни проблем Србије је у незаштићености власништва, која се од власника отуђује и легалним и нелегалним каналима. Током транзиције спроводи се у недовољно регулисаним својинским односима кампањска приватизација којом се и приватна и државна имовина претачу у власништво моћних појединаца, чиме се огромна већина становништва лишава могућности да суверено располаже средствима која својим радом ствара.⁷⁾

Проблем би се могао решити законском заштитом сваке и сваочије, сопственим радом и заслугом стечене својине, што подразумева строгу забрану сваког нелегалног и нелегитимног присвајања туђе имовине. Али то би захтевало плебисцитарно изјашњавање свих грађана о таквој законодавној регулативи, јер све док мањина доноси државне законе, доносиће их у своју корист.

Да би се омогућило слободно располагање сопственом имовином, морали би бити озакоњени сви облици легалног власништва, као један од основних услова слободног удруживања грађана. Апсолутизовањем државног а затим и друштвеног власништва вршено је вештачко октроисање својинских односа, којим је силом самог закона гушено слободно својинско располагање и повезивање, па је законски несанкционисано групно власништво, и идеолошко-политички одбацивано.

Апсолутизовањем приватног и државног власништва ретроградна транзициона политика је готово докрајчила експропријацију групног, слободним удруживањем ствараног власништва. Тек је Уставом Србије 2006. године озакоњена задружна својина која је у свом изворном облику још након другог светског рата практично укинута, а затим формално преименована у друштвену својину.

Развојна шанса могла би бити у развијању задругарства, у којем Србија има светску традицију. Да би се, међутим, српско задругарство развијало морало би претрпети корените промене кроз демократизацију својинских односа путем индивидуализације не-

7) Види: Марковић, Драган, *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 57-72.

дефинисаног својинског субјективитета задружног власништва. То подразумева да се целокупна имовина задруге својински трансформише у уделе задругара и да се укупни резултати рада и пословања задруге расподељују према укупном доприносу њиховом остваривању, односно према укупним улагањима живог и опредељеног рада задругара.

Нема сумње да долази време опште владавине задругарства у свим сферама друштвене репродукције, јер друштвом више не могу владати од њега отуђене силе. Акционарски и државни капитал, који су извршили велику концентрацију производних снага западају у све већу кризу, јер нису у стању да изврше општу економску мобилизацију друштва какву захтева савремена технологија, а нарастајуће акционарство становништва није у суштини ништа друго него својеврсни облик задругарства. Индивидуализацијом својинског субјективитета задругарство треба не само да се изједначи са акционарством, већ и да стекне компаративне предности.

Да би успешно конкурисало предузетништву, задругарство никако не сме у том погледу бити хендикепирано у односу на предузетничко акционарство. Неопходно је омогућити потпуно слободно располагање уложеним средствима, јер задругарство је по својој дефиницији аутентични облик слободног привређивања.⁸⁾

2.

Подруштвљавање управљања индустријском производњом захвата све више и непроизводне сфере, па и саму државу. С преношењем непосредног управљања предузећем на све запослене, и непосредно управљање државом мора се преносити на све држављане јер једно без другог није могуће.

Савременом друштву је уместо парламентарне, све неопходнија непосредна демократија као неизоставни услов високотехнологизираних и високосоцијализираних друштвених репродукција. У демократској заједници непосредни носилац суверенитета је сам народ, ма на ком нивоу се она организовала. Народни суверенитет се у демократској заједници не може отуђивати или ограничити, већ се слободном вољом грађана заједнички остварује. Ради одржања самог живота, „грађани морају суделовати у доношењу одлука које утјечу на њихов живот“.⁹⁾

8) Види: Марковић, Драган, *Задружно управљање*, СНС-ЗСЈ, Београд, 2002, стр. 61-65.

9) Naisbitt, John, *Мегатрендови*, исто, стр. 167.

За оптималан развој непосредне демократије била би неопходна максимална децентрализација надлежности са републичког на локални ниво, која подразумева и одговарајућу финансијску децентрализацију, са чим иде и децентрализација власти и управљања. Тежње за децентрализацијом су, међутим, у жестоком сукобу са централистичким тежњама да се што више послова и средстава концентрише у врху државе. Енормна централизација надлежности довела је, заједно са финансијском централизацијом, током транзиције 1990-их година, готово до замирања сваког облика непосредне демократије у Србији.

Доминација државне управе доводи до сужавања непосредне демократије и до отуђења власти од грађана. То се огледа у раду како општинских тако и републичке скупштине, које су уместо грађанима окренуте владајућим политичким странкама. Због неизграђености демократских механизма, могућности утицаја грађана на садржину скупштинских одлука су веома мале. Чак се и закони од виталног значаја за друштвену заједницу доносе без икакве организоване консултације грађана, чија се демократска права и обавезе утврђују независно од њихове воље.

Непосредна демократија не може се развијати без непосредног учешћа грађана у одлучивању о судбоносним питањима заједничког живота и рада, како на локалном, тако и на вишим нивоима друштвеног организовања. Пошто се одлуке морају доносити у складу са уставом и законом, за развој опште демократизације друштва је од пресудног значаја да се они доносе плебисцитарним изјашњавањем грађана.

Уставне могућности за то су народна иницијатива и референдум, који се у пракси ретко користе, и то углавном у изузетним околностима. Због једноставности и рационалности, више се користи давање писмене изјаве, односно потписивање одлуке, а савремена средства и облици комуницирања пружају за демократско изјашњавање грађана широке могућности. И научно засновано анкетање, које се све више користи, показује да се пре доношења значајних одлука опредељења грађана могу са великом прецизношћу утврђивати.

Ради стварања друштвених претпоставки за развој непосредне демократије, личним изјашњавањем грађана би требало одлучивати нарочито о: статусним питањима државе, располагању националном имовином, уставу и системским законима, територијалној

организацији републике, дугорочним развојним програмима и плановима, удруживању у међународне организације и заједнице, међународним уговорима од посебног значаја за суверенитет и развој државе, кључним питањима остваривања људских права, заштите живота, здравља и животне средине, избору народних посланика и председника републике, као и о другим питањима судбоносним за опстанак и развој друштвене заједнице.

Однос између грађана и представничких органа не би се смео сводити на избор народних представника, већ би се морао изградити демократски механизам преко којег би грађани на рад тих органа имали одлучујући утицај. Ради тога, било би неопходно да се значајне скупштинске одлуке доносе на основу претходног потврђивања у јавној расправи или другим облицима непосредног изјашњавања грађана чијим би се опредељењима њихови изабрани представници руководили у свом иступању и одлучивању. Условним, односно флексибилним мандатом требало би успоставити и непосредну одговорност одборника и посланика пред бирачким телом.

3.

Велику сметњу за остваривање суштинске демократије представља доминантна партократија, којом се демократске тежње непрестано потискују и гуше. Међусобном борбом за власт и око власти, политичке странке потискују у други план бригу за заједничке интересе грађана и опште интересе друштва.¹⁰⁾ И пошто се међустранички антагонизам не може превладати страничким методама, друштво се тапкајући у месту врти у круг.

Распиривањем политичког антагонизма међу грађанима, међустраничка борба за власт подстиче социјални, национални и верски антагонизам отежавајући демократско споразумевање и договарање. А у изборним кампањама редовно се потискује или изиграва законска могућност да грађани самостално истичу своје кандидате за одборнике и посланике.

Што је Савез комуниста у остваривању политичког монопола чинио иза кулиса, сада политичке странке раде на отвореној сцени. Већ на почетку транзиције укинута су све друштвено-политичке организације да би се политичким странкама обезбедио апсолутни

10) Види: Крстић, Зоран, *Парламентарна контрола владе*, „Српска политичка мисао“, бр. 1-2/2008, стр. 117-119.

монопол на бављење политиком, па је око четири петине грађана Србије остало ван политичког организовања, али ни она партијски организована петина нема готово никаквог утицаја на политику бирократизованих странака. „Ми смо, у Србији и окружењу, још у пре-демократском периоду, са непотистичко-партијским концептима државе, са грађанима у тоталној аутсајдерској позицији. Партије су на Западу већ превазиђене као најважније форме окупљања грађана за изражавање политичке воље“.¹¹⁾

При таквој политичкој констелацији, законодавна и извршна, а увелико и судска власт, практично делују по директивама владајућих странака, или тачније, њихових руководстава. Тобоже народни посланици и одборници фактички су под императивним мандатом својих странака, по чијим налозима морају поступати да би поверени мандат задржали. И централна и локална власт су на тај начин претворене у партијске, за обичне грађане недодирљиве, бастиље.

Преко својих партијских поданика у државном апарату вођа владајуће партије би могао управљати државом и да сам нема никакву државну функцију. Посланици у парламенту делују и гласају по директивама своје партије које изражавају вољу партијског вође, а уколико тако не поступају, замењују се дисциплинованијим заступницима партијске линије. Тако посланици не делују као народни, већ као партијски представници.¹²⁾ „Око вође се формира неформални круг личних и оданих пријатеља, поверљивих сарадника и извршилаца налога. На тој основи расту апетити, чак и од стране чланова његове породице, за поседовањем власти и моћи, што је, због изостанка било какве њихове јавне одговорности, крајње опасно по демократију“.¹³⁾

У свим облицима и у свим околностима партократија, у суштини представља облик аутократске владавине односно монополисану власт једне партије и једног партијског вође. „Партократизација подразумева да се политика професионализује, она постаје нека врста еснафске делатности а не демократско право, а јавни интерес свих (или бар већине) прераста у приватни интерес мале групе

11) Петровић–Пироћанац, Зоран, *Српска политика и држава данас*, зборник „Србија – политички и институционални изазови“, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 250.

12) Види: Милошевић, Зоран, *Политичке странке и корупција*, „Политичка ревија“, бр. 1/2007, стр. 33-34.

13) Вучетић, Слободан, *Демократија без доказа*, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 269.

партијских олигарха¹⁴. Због тога су политички програми партија пуни компромиса и без јасне дугорочне оријентације друштвеног развоја. Али званични програми и нису прави оријентир њиховог политичког деловања. Прави програм је оно што партијски вођа у конкретним друштвеним околностима одлучи. „Вођа, по правилу, доноси најважније партијске одлуке и користи све ресурсе моћи којим располаже партија¹⁵“. Пратећи оно што вођа најављује, званичним програмима не придају значај ни саме странке.

Партократска владавина представља велику препреку за остваривање и даљи развој непосредне демократије. Али партократија се, и не може превладати другачије него управо развојем непосредне демократије. Неизоставни услов за то је укидање политичког монополизма општом политизацијом друштва, која подразумева потпуно слободно политичко организовање и деловање грађана са подједнаким могућностима активног учешћа у политичком договарању и друштвеном одлучивању.¹⁶

Окосницу суштинске демократије чини друштвена равноправност која је без политичке равноправности неостварива. Уместо да напразно расправљају о политици и са стране навијају за политичке странке и њихове лидере, грађани би морали постати главни носилац друштвене политике као покретачке и усмеравајуће основе целокупног управљања друштвом.

То, међутим, неће постати ако се сами не организују у општенародни покрет за демократска права и њихово остваривање, који ће уз све различитости деловати као јединствена снага у борби за опште интересе, друштвени развој и свеколики напредак. Без обзира на своја политичка опредељења, политичке странке би унутар демократски организованог покрета морале равноправно деловати са свим осталим организованим снагама друштва, што би их приморало да се уместо са позиција власти и за власт, прогресивношћу својих ставова и заступањем општих интереса боре за друштвени утицај. На тој основи, цео политички систем би се од инструмената аутократске и партократске владавине над народом

14) Станковић, Владан, *Анатомија савремене српске политике*, зборник „Србија – политички и институционални изазови“, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 54.

15) Суботић, Драган, *Одлучивање у политичким странкама*, „Политичка ревија“, бр. 1/2007, стр. 87.

16) Види: Марковић, Драган, *Демократија и партократија*, исто, стр. 73-87.

морао трансформисати у демократску организацију целог народа и тиме ставити у функцију остваривања општенародних интереса.

4.

Агресивним тежњама глобализације, која прети да сагре и национални суверенитет и локалну самоуправу као основу система непосредне демократије, може се супротставити једино путем слободне иницијативе грађана организованих у општенародни покрет за стварну демократију.¹⁷⁾

Формална демократија служи само за то да се легализује довођење на власт поданички наклоњених странака које ће колонизаторску политику послушно спроводити. Основни смисао вишестраначке владавине у функцији колонизације своди се на то да се недовољно послушне владе могу легалним путем лако замењивати послушнијим.

Пошто спроводе колонизаторску политику, поданичке владе се противе политизацији грађана игноришући тежње за суштинском демократизацијом. Одавно припреман, тај процес је у Србији отпочео већ са првим почецима транзиције која је усмеравана и вођена са стране.¹⁸⁾ Несношљиви економски и политички притисци, да би се процес колонизације убрзао, довели су целу нацију до таквог економског и политичког стања при којем је стварна демократија практично постала немогућа.

Под највећим ударом глобализације је локална привреда чији је опоравак од пресудне важности за развој локалне самоуправе као основе система непосредне демократије.¹⁹⁾ У најмоћнијој метрополи САД, у многим (локалним) заједницама људи преузимају контролу тако што стварају сопствену валуту“ као „оруђе које може да оживи локалну привреду тако што ће помоћи да богатство остане унутар заједнице и да се не одлива“. У „систему локалне трговинске размене (СЛТР) зелени долари постоје само на папиру или у компјутерској бази података. Трансакције се телефоном са-

17) Види: Марковић, Драган, *Локална самоуправа-перспективе у условима глобализације*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 153-167.

18) „Од 2001. године Европљани се директно и активно мешају у наш политички живот и делују на владе“. (Ивановић, Мирослав, *Борба за Европу*, „Национални интерес“, бр. 4/2008, стр. 121.)

19) Види: Марковић, Драган, *Локална самоуправа у европским интеграцијама*, „Политичка ревија“, бр. 1/2009, стр. 151-163.

општавају централном координатору и чланови добијају месечне извештаје и редовне листе чланова и њихових услуга²⁰⁾ Развија се локална индустрија која не загађује околину, и „пољопривреда са подршком заједнице која је непосредно, без посредовања трговине повезана са потрошачима“²¹⁾

За развој локалне привреде и њено укључивање у међународну поделу и размену рада, од изузетне је важности да се нарочито путем изворног задругарства развија непосредна и еквивалентна размена и расподела према економској вредности и релативном доприносу новоствореној вредности. Укључивање у међународну сарадњу и размену требало би да се одвија првенствено путем непосредне сарадње са страним задружним организацијама, али на равноправној основи и са другим привредним субјектима.

Од транснационалних корпорација не може се побећи, али се може супротставити њиховој беспримерној експлоатацији: успостављањем равноправне кооперације, заштитом запослених радника од прекомерног израбљивања, као и животне средине од загађивања те природних ресурса од претераног исцрпљивања, заштитом националних добара од отуђивања. На томе је неопходно ангажовање целе државне заједнице што се без опште и суштинске демократизације друштва не може очекивати.

Развој суштинске демократије унутар националне заједнице тешко ће, међутим, ићи без суштинске демократизације целе међународне заједнице, чију је идејну оријентацију још 1974. године утврдила Генерална скупштина Уједињених нација, а глобалистичке силе је одбациле и замениле својом платформом глобалне колонизације. На то се ослања и супротстављање глобалистичких колонизаторских тежњи општенонародним и демократским покретима у целом свету.

Главни стратешки циљеви америчке политике у неразвијеним земљама су да се спречи да демократске владе које поштују „захтеве народа за брзо побољшање животног стандарда маса, ...и кад дођу на власт – или ако, неком игром случаја, и освоје власт, њих треба смакнути и поставити власт која подржава приватно инвестирање домаћег и страног капитала, производњу за извоз и право да се капитал може изнети из земље“²²⁾

20) *Глобализација*, зборник (Сузан Микер Лоури), Слио, Београд, 2003, стр. 444. и 446.

21) Исто (Вендел Бери, Данијел Имхоф и Едвард Голдсмит), стр. 417, 431. и 479.

22) Чомски, Ноам, *Kuda ide Amerika?*, Институт за политичке студије, Београд, 1994, стр. 21.

САД „вербално подржавају демократију, али истински заступају интересе приватног, капиталистичког предузетништва. Ако су права инвеститора угрожена, онда демократија мора да се пакује; а, ако су та права осигурана, онда су и убице и криминалци сасвим на месту“.²³⁾

Имајући све ово у виду, „није тешко разумети политику коју САД воде у неразвијеним земљама. Ми се увек противимо демократији тамо где не можемо контролисати њене резултате. Проблем истинских демократија је у томе што оне често постану жртве празноверја да, уместо интереса америчких инвеститора, власт треба да заступа интересе свог народа“.²⁴⁾

Демократизација међународне заједнице се, према томе, намеће као императив да би се превазишле глобалистичке и колонијалистичке тежње, али се она не може свести на равноправну сарадњу националних влада, које су и саме аутократизоване, те су самим тим неравноправне и слабије подређене јачим. Коснополитски модел демократије који препоручује Дејвид Хелд, „предвиђа могућност увођења општег референдума у више нација – држава истовремено – у случајевима када је настао сукоб између различитих приоритета који се односе на примену демократских права или на различите сврхе јавних издатака; успостављање једне независне скупштине демократских народа коју они непосредно бирају и која им је одговорна“.²⁵⁾

На тај начин се може развијати суштинска демократија на планетарном нивоу чиме ће се искључити могућност да о судбоносним питањима човечанства, руководећи се неким профитерским интересима одлучују повлашћени појединци, странке или групације. Развој планетарне демократије не може се покренути без организоване борбе планетарног демократског покрета, којом се мора одлучно супротставити добро организованом покрету колонизаторске глобализације. Зачеци таквог покрета јављају се не само у неразвијеним земљама већ и у колонијалним метрополама.

Општеном народни демократски покрет Србије морао би се повеzivати и сарађивати са одговарајућим покретима других земаља у стварању јединственог планетарног покрета за опстанак и одрживи напредак човечанства. „Системи незаконите власти се налазе у

23) Исто, стр. 22.

24) Исто, стр. 22.

25) Хелд, Дејвид, *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997, стр. 316. и 317.

свим деловима друштвеног, политичког, економског и културног живота. По први пут у људској историји, ми се суочавамо и са проблемом заштите човекове околине, неопходне за достојанствен опстанак људске врсте. Не знамо да ли су искрени и предани напори довољни да се овакви проблеми реше, или чак само ублаже. Међутим, можемо бити сасвим сигурни да нам одсуство таквих напора гарантује катастрофу²⁶⁾.

Даље економско и друштвено пропадање Србије може за уставити једино демократизација својинских и политичких односа без које се изолованост у односу на свет не може превазићи. Процес широке демократизације друштва и политичких институција већ је започео у многим земљама и одвија се путем непосредног одлучивања референдумом и другим облицима личног изјашњавања све ширег круга грађана о уставним, законским и другим правним актима и о свим другим питањима од виталног значаја за друштвену заједницу.

Савременом друштву је уместо парламентарне, све неопходнија непосредна демократија као неизоставни услов високотехнологизираних и високосоцијализираних друштвених репродукција. У демократској заједници непосредни носилац суверенитета је сам народ, ма на ком нивоу се она организовала. Народни суверенитет се у демократској заједници не може отуђивати или ограничити, већ се слободном вољом грађана заједнички остварује.

Непосредна демократија не може се развијати без непосредног учешћа грађана у одлучивању о судбоносним питањима заједничког живота и рада, како на локалном, тако и на вишим нивоима друштвеног организовања. Пошто се одлуке морају доносити у складу са уставом и законом, за развој опште демократизације друштва је од пресудног значаја да се они доносе плебисцитарним изјашњавањем грађана.

Партократија се не може превладати другачије него управо развојем непосредне демократије. Неизоставни услов за то је укидање политичког монополизма општом политизацијом друштва, која подразумева потпуно слободно политичко организовање и деловање грађана са подједнаким могућностима активног учешћа у политичком договарању и друштвеном одлучивању.

---

26) Чомски, Ноам, *Шта то (у ствари) хоће Америка?*, исто, стр. 76.

ЛИТЕРАТУРА

- Вучетић, Слободан, *Демократија без доказа*, БИГЗ, Београд, 1994.
- Galbraith, J. H., *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970.
- *Глобализација*, зборник, Слио, Београд, 2003.
- Drucker, Peter F., *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч - Привредни преглед, Београд, 1995.
- Марковић, Драган, *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Марковић, Драган, *Задружно управљање*, СНС -ЗСЈ, Београд, 2002.
- Марковић, Драган, *Локална самоуправа – перспективе у условима глобализације*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.
- Марковић, Драган, *Локална самоуправа у европским интеграцијама*, „Политичка ревија“, бр 1/2009, Институт за политичке студије, Београд
- Mills, W.C., *Бијели оворотник*, Напријед, Загреб, 1979.
- Милошевић, Зоран, *Политичке странке и корупција*, „Политичка ревија“, бр. 1/2007, Институт за политичке студије, Београд
- Naisbitt, John, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985.
- Петровић-Пироћанац, Зоран, *Српска политика и држава данас*, зборник „Србија – политички и институционални изазови“, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Станковић, Владан, *Анатомија савремене српске политике*, зборник „Србија – политички и институционални изазови“, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Суботић, Драган, *Одлучивање у политичким странкама*, „Политичка ревија“, бр. 1/2007, Институт за политичке студије Београд.
- Хелд, Дејвид, *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997.

Dragan Z. Markovic

Institute for Political Studies, Belgrade

**PROSPECTS OF OVERCOMING OF PARTICRACY
AND DEVELOPMENT OF DIRECT DEMOCRACY**

Summary

Objective of this article is to point out basic preconditions and possible ways for overcoming partocracy and development of direct democracy as a main prerequisite for social development.

In this analysis there has been used a theoretically sound and validated scientific method..

Its conclusion is that for overcoming of partocracy and development of direct democracy it is of utmost importance to achieve democratization of ownership relations, decen-

tralization of power and governing, demonopolization of politics and development of free initiative of citizens and local self-governments as a foundation of the system of direct democracy, as well as democratization of international community.

It is underlined that participacy might be overcome through development of direct democracy, and a basic precondition for it is abolishment of political monopolism through overall politicization of society, which implies completely free political organization and practice of the citizens.

Key Words: democratization, political institutions, participacy, direct democracy

---

Овај рад је примљен 10. марта 2009. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 13. априла 2009. године.